

UDK: 061.2 (497.5 Zagreb)
 712.25 (497.5 Zagreb)
 796/799 (497.5 Zagreb)
 Stručni članak
 Primijeno: 10. 1. 1999.

Sokolska mogila u maksimirskom perivoju u Zagrebu

ZDENKA BAŽDAR

Hrvatski državni arhiv, Zagreb, Republika Hrvatska

Autorica u ovom radu donosi opis nastanka projekta Sokolske mogile u Maksimiru od njenog nastanka 1925., prigodom proslave tisućgodišnjice hrvatskog kraljevstva i III. hrvatskog svesokolskog sleta, prati razvoj projekta i njegovu djelomičnu izvedbu 1925. te donosi popis predmeta koji su pohranjeni u riznicu mogile, popis mjesta iz kojih su hrvatski Sokoli donijeli zemlju za podizanje mogile (dokumenat o historijatu iskopane zemlje). Donosi prilike prije i tijekom II. svjetskog rata u svezi projekta Sokolske mogile, sve do njegove konačne izvedbe 1996. postavljanjem skulpture hrvatskog sokola u Maksimirskom perivoju u Zagrebu.

Sokolska mogila u maksimirskom perivoju u Zagrebu

Godine 1862. dolazi do prve organizacije *sokola*. To je skupni naziv za sokolski tjelovježbeni sustav koji se razvijao u svim slavenskim zemljama (izvuzev carske Rusije). Nosioci sokolskog pokreta u tim zemljama bili su liberalno usmjereni građanski slojevi. Osnivač sokolske organizacije i tjelovježbenog sustava bio je Miroslav Tyrš.¹

Pokret počinje stvaranjem matičnih društava, a porastom društava nastaju savezi i župe. Godine 1882. održan je prvi sokolski slet, vodio ga je M. Tyrš, a kao gosti bili su prisutni predstavnici sokolskih društava iz Hrvatske

¹ Tyrš Miroslav, (1832.-1884.) češki pedagog, osnivač sokolske organizacije (Prag, 1862.) i sokolskog tjelovježbenog sustava. U Pragu je 1860. god. promoviran za doktora filozofije. Bio je pripadnik Mladočeha koji su se zauzimali za buđenje nacionalne svijesti i otpor protiv germanizacije. Kao načelnik sokolske organizacije, Tyrš je organizirao tečajeve za prednjake, izradio je jedinstvenu terminologiju strojevih vježbi, vježbi oblikovanja i vježbi na spravama. Posebno je zaslužan za sastavljanje tjelovježbenog sustava, poznat kao "Tyršov" ili "sokolski sustav". Jedinstvena terminologija, sustav vođenja, preciznost sletskih vježbi, slikovite uniforme, zastave, zborovi sa sviranjem truba - sve je to pridonijelo da takve manifestacije pridonese istovremeno i buđenju nacionalne svijesti. Vidi o tome u: *Enciklopedija fizičke kulture*, JLZ, Zagreb 1977., tom 2., 429.

i Slovenije.² Godinu dana nakon osnutka "Pražkog Sokola" (1862.), osnovan je "Juzni Sokol" u Ljubljani (1863.), a poslije toga (1874.) "Hrvatski Sokol" u Zagrebu; vremenom su osnovane sokolske organizacije po cijeloj Hrvatskoj i Slavoniji.³

Nakon 1891. god. počinje povezivanje slavenskih sokolskih pokreta. Godine 1904. osnovani su nacionalni sokolski savezi kod Hrvata, 1905. god. kod Slovenaca, a postepeno su i drugi narodi na području bivše Austro-Ugarske Monarhije pristupili Slavenskom sokolskom savezu, osnovanom 1908. godine.

U procesu povezivanja, osim organizacijske povezanosti, u svim pokretima najviše se potvrđivao ustaljen tjelovježbeni sustav, koji je po svom osnivaču dobio naziv "Tyršev sustav". Ovaj tzv. "Tyršev" ili "sokolski" tjelovježbeni sustav prihvatila su sva sokolska (gimnastička) društva, a u razdoblju 1920.-1941. godine bio je u našim zemljama uvršten u školski program tjelesnog odgoja što je u to vrijeme nazivan gimnastika.⁴ Osnovno obilježje je jedinstveni sustav, koji povezuje sav sokolski pokret, od društava preko župa, nacionalnih saveza i slavenskog saveza, u cjelinu što najviše dolazi do izražaja na manifestacijskim priredbama svih stupnjeva, a posebice na nacionalnim i sveslavenskim sokolskim sletovima.⁵

Godine 1925. prigodom proslave tisućgodšnjice Hrvatskog krajevstva održao je Hrvatski sokolski savez u Zagrebu svoj III. hrvatski svesokolski slet. U želji da očuva trajnu uspomenu na te dane hrvatskog slavlja, 20. srpnja 1925. godine donesena je odluka da se u Maksimiru podigne spomenik na mjestu željeznog "kineskog" paviljona pod nazivom Sokolska mogila.

Sama riječ *Mogila*,⁶ češki mohyla, engleski barow, talijanski tumulo, l. tumulus; njemački hugelgrab, turski kurghan, ruski kyrzah, odnosi se na manju ili veću humku od zemlje ili nasutog kamenja pod kojom se nalazi jedan ili više grobova (javlja se u prehistorijsko doba, u starom i u srednjem vijeku). Visine je do 20 m, a promjera do 100 m. Zemljana mogila može biti obložena kamenjem. Negdje su ratnici pokopani u mogilu sa svojim oružjem i opremom, čak i s konjem. Mogile su rasprostranjene na području cijele Europe.

Spomenik je zamišljen kao velika čunjasta gomila zemlje donesena iz svih krajeva Hrvatske u kojima se zbio kakav važniji povijesni ili kulturni događaj. Prema prvotnim zamislima (...) trebali su oko mogile u vijencu

² *Enciklopedija fizičke kulture*, 429.

³ Vidi o tome u: Stjepan MAJURDŽIĆ, *Spomenica povodom proslave godišnjice "Hrvatskog sokola" u Vukovaru 1886.-1926.*, Vukovar 1926., 5.

⁴ Vidi o tome u: *Sportski leksikon, A-Z*, JLZ, Zagreb 1984., 488.

⁵ *Enciklopedija fizičke kulture*, 278.; Zlatko VIRC, *Hrvatski sokol u sjeveroistočnoj Hrvatskoj*, Slavonska naklada, Privlačica 1998.

⁶ *Opća enciklopedija*, Zagreb 1979., tom V; 532., *Leksikon A-Z*, JLZ, Zagreb 1974., 636.; Vladimir MAŽURANIĆ, *Prinosi za hrvatski pravno-povijesni rječnik*, "Informator" – Zagreb 1975., 676.

zasijati brazdu žita – simbol rađanja zemlje i kruha.⁷ Na vrhu čunja predviđen je zaglavni kamen s natpisom i velikom skulpturom sokola, koju je trebao izraditi kipar Ivo Kerdić.⁸

Izrada nacрта komore povjerena je Aleksandru Freudenreichu⁹, koji donosi u tjelovježbenom časopisu *Hrvatski sokol* niz članaka pod nazivom "Sokolska mogila", publiciranih u razdoblju 1925.-1926. godine. Na osnovi njegovih radova možemo točno pratiti izradu projekata, njihov tijek i realizaciju mogile. U tim radovima donosi prvobitni plan podizanja mogile, o kojemu autor navodi: "U Maksimiru, kraj Zagreba, gradit će hrvatski Sokolovi mogilu. Na vrhunac humka vodi uska staza. Vrh je ukrašen jednostavnim kamenom. Taj kamen nosi na strani okrenutoj prošlosti, na zapadnoj strani natpis: "925. Tomislav prvi krune se Hrvata, s njom da kruni – ponos Hrvata! Na strani kamena prema istoku, - prema budućnosti, - stoji natpis: Za vijekove nove hrvatskog rada, sokol će biti život i nada! U sredini mogile ugrađena je mala komorica, bez ulaza, bez pristupa. U toj su komorici pohranjeni dokumenti stanja današnje kulture. (Knjige poučne, zabavne, umjetničke, strukovne i umjetničke slike, plakati, kipovi, razni umjetno obrtni predmeti, koji su potrebni za svagdanji život, dijelovi odijela, narodna obuća, mali komadi pokućstva i slično). Nad tom komoricom podiže se humak – Mogila! Mogila je izvedena iz zemlje sviju krajeva. Svaki Sokol donosi u dane sleta grudu, a sve te grude zajedno tvoriti će spomenik. Mogila će biti ukrašena najplemenitijim biljem, kojim rodi naša zemlja! Onim biljem, koje našoj domovini daje značaj, a nama život. Ukrašena vijencem najčednijeg i zato najljepšeg bilja: Vijencem žita! Pred mogilom proširile su se grane lipe. Deset ih je. Deset stogranatih slavenskih lipa – deset stoljeća hrvatskog državnog života." Ove zamisli su samo dijelom ostvarene.¹⁰

⁷ Igor GOSTL, "Sokolska mogila u Maksimirskom perivoju u Zagrebu", *Povijest športa*, god. 22, br. 90, Zagreb rujan 1991., 24.

⁸ Kerdić, Ivo; (Davor, 1881.-Zagreb, 1953.) medaljer i kipar. Godine 1913. u Zagrebu na poziv Roberta Frangeša Mihanovića preuzeo je vođenje Ljevaonice umjetnina pri Akademiji. Od 1923.-1937. god. obavljao je dužnost profesora na Akademiji likovnih umjetnosti, gdje je predavao obradu metala. Godine 1951. izabran je za dopisnog člana JAZU. Vidi o tome u: *Enciklopedija hrvatske umjetnosti I*, L.Z. M. Krleža, Zagreb 1995., 425.

⁹ Freudenreich Aleksandar, (Zagreb, 1892.-1974.) arhitekt, kazališni intendant i režiser; član Hrvatskog sokola (od 1908.), vježbač, prednjak i zamjenik vođe, nastupao na svim njegovim sletovima u Zagrebu i na svesokolskim sletovima u Pragu (do 1929.); odbornik Matice Hrvatskog sokola i Hrvatskog sokolskog saveza. Realizirao je brojne projekte za društvene i sokoške domove (npr. Hrvatski dom s kazališnom dvoranom u Vukovaru 1919. god.; zgradu Matice hrvatskih obrtnika u Zagrebu 1937. god.), projektirao je sokolsko sletište i Sokolsku mogilu u Maksimiru. Godine 1940.-1941. bio je intendant Hrvatskog narodnog kazališta u Zagrebu. Osim stručnih članaka o kazalištu i arhitekturi, pisao je o tjelovježbi, gimnastičkim spravama, dvoranama i sokolstvu. Dobitnik nagrade za životno djelo Republičkog savjeta za naučni rad Sabora SRH (1972.). Vidi o tome u: *Sportski leksikon*, 130 i *Opća enciklopedija*, J.L.Z. Zagreb 1977., sv. 3, 65.

¹⁰ A. FREUDENREICH, "Sokolska mogila", *Hrvatski sokol*, god. VII, br. 8, kolovoz 1925., 252.-253.

Zagrebačke novine "Hrvatski narod"¹¹ iz 1941. godine objavile su podatak da je prema projektu kod podizanja mogile: "u Maksimiru podignut lijep brežuljak, kome je vrh trebao biti ukrašen jednostavnim kamenom". Donosi tekst na zapadnoj i istočnoj strani kamena, a kaže da je u sredini trebao biti natpis: "Hrvatski Sokolovi o tisuću godišnjicu kraljevstva Hrvatskog, donesoše iz svih svojih krajeva po grudu svete zemlje, da u ovoj mogili bude hrvatskom narodu simbolom ljubavi, sloge i svijesti u radu – za sreću domovine."

Nakon brojnih priprema sokolskih društava za proslavu tisućgodišnjice hrvatskog kraljevstva, objavljene su u "Jutarnjem listu" od 6. kolovoza 1925. godine detaljne tehničke upute sudionicima proslave, pod naslovom "Pred III. hrvatski svesokolski slet". U uputama je naznačeno da će sva društva koja sudjeluju na sletu ujedno surađivati i na podizanju mogile. Autor navodi da je prije polaska svako društvo obavilo lokalnu proslavu u svom sjedištu ili u okolici¹², prigodom koje je izvršen tzv. "Iskop zemlje za mogilu" (tj. slave iskopa zemlje obavljene su u onim mjestima gdje je bilo hrvatskih Sokolova), uz prigodan govor braće starješina. Svako društvo poslalo je prije dolaska poseban dopis Sokolskom savezu u kojem su priopćili mjesto, s kojega je zemlja iskopana i kratak historijat o tom mjestu; ti dokumenti tj. spomenice pohranjeni su u komoru, u temeljima mogile.¹³ Osim toga dopisa sokolska društva poslala su tzv. *Dokumenat o historijatu iskopane zemlje*¹⁴ i popis *Predmeta za riznicu mogile*.¹⁵

Proslava III. hrvatskog svesokolskog sleta održana je u Maksimirskom perivoju u Zagrebu, 14-16. kolovoza 1925. godine. Svečanost podizanja mogile izvedena je drugog dana sleta, no kako je toga dana kišilo, nije se taj svečani čin mogao razviti onako, kako je bilo u programu. Pred samom mogilom bilo je zasadeno deset lipa (Slavenima svetog drva) u spomen na deset stoljeća hrvatske povijesti.¹⁶ U Zagrebu je bilo sagrađeno posebno sabiralište zemlje, u vrtu Hrvatskog Sokola Wilsonovog, gdje su sva društva donosila

¹¹ *Hrvatski narod*, Zagreb, 17. svibnja 1941., br. 94., 7.

¹² Hrvatski državni arhiv (HDA), Družba Braće Hrvatskog Zmaja (DBHZ), kut. 48, *Hrvatski list*, Osijek, 9. srpnja 1925. Donosi opis proslave 1000-godišnjice hrvatskog kraljevstva u Vukovaru: "7. srpnja 1925. god. U subotu u večer prolazila je gradom bakljada "Hrvatskog Sokola" sa svojom fanfarom. Sokole je pratilo hiljade ljudi. Toranj župne crkve bio je prekrasno iluminiran u trobojnom električnom svjetlu i na 10 km okolišna sela vidjela su jako svjetlo. U nedjelju polazila je ogromna povorka svih hrvatskih društava, seljaka u narodnoj nošnji sa seljačkim banderijem i sokolskom fanfarom na čelu iz "Hrvatskog Doma" u krasno iskličenu župnu crkvu cc. oo. Franjevac. (...) Potom je otkrivena krasna spomen-ploča. Popodne i na večer bila je pučka zabava. Vukovar je bio tog dana u hrvatskom ruhu i on je veličanstveno proslavio veliku slavu, kao pravi hrvatski grad."

¹³ HDA, DBHZ, kut. 54, *Jutarnji list*, 6. kolovoza 1925., 4.

¹⁴ Vidi o tome u: Prilog br. 2.

¹⁵ Vidi o tome u: Prilog br. 1.

¹⁶ HDA, DBHZ, kut. 54, *Zagrebački ilustrovani list*, br. 34, god. II., 1925., 684.-685.

zemlju na sabiralište i tamo je pohranili.¹⁷ Dana 16. kolovoza 1925. god. zemlja je sa sabirališta odvezena u Maksimir, uz pratnju starješina sokola koji su formirali svečanu četvu i nosili svaki svoju grudu zemlje.¹⁸ Po dolasku u Maksimir obavljeno je postrojavanje četa, a svaki starješina je dolazio na vrh još nedovršene Sokolske mogile i polagao grudu zemlje iz svoga kraja, uz nekoliko prigodnih riječi.¹⁹ Ukupno je 95 društava donijelo grude zemlje, sa 155 raznih važnih historijskih mjesta; u toj svečanosti sudjelovalo je više tisuća članova.²⁰ Oko podnožja je bilo zasađeno deset mladih lipa, koje su simbolizirale deset stoljeća hrvatskog života, a humka je bila visoka četiri metra. Na vrhu je iskopana jama, u koju su sokoli svečano polagali grude zemlje; kasnije je postavljeno kameno postolje (koje je simboliziralo ljubav sokola prema rodnoj grudici), na koje je trebalo ugravirati natpis i postaviti spomenik. Mogili se prilazilo s nekoliko stuba, na koje su se nadovezivale stubice za uspon, koje su, kao i serpentinasti put, vodile do zaglavnog kamena s hrvatskim povijesnim grbom. Izvedbu toga natpisa i skulpture sokol-ptice²¹ osporile su ondašnje protuhrvatske vlasti, a dovršenje projekta Sokolske mogile prepušteno je vremenu i drugim povijesnim okvirima.

U samom temelju mogile položena je nepristupačna komorica u kojoj su tada mahom pohranjene narodne rukotvorine sabrane preko sokolskih društava. Ima tu narodnih vezova, čuturica, tikvica, obuće, preslica, knjiga i brošura koje prikazuju razvoj sokolstva kod nas, zatim fotografija, uspomena na sletove, razglednica, znački i plaketa. Pohranjeni su i primjerci svih naših novina i časopisa kao i znanstveni radovi Jugoslavenske akademije, Matice hrvatske, Braće hrvatskog zmaja, Društva sv. Jeronima, Hrvatskog učitelja i drugih.²² U posebnoj bakrenoj škrinjici čuvaju se spomenice²³ svih sokolskih društava koja su položila zemlju u mogilu. Spomenice su izrađene na pergameni, a sadrže opise najznamenitijih povijesnih trenutaka hrvatskog naroda.

Sokolska mogila iz Maksimira u Zagrebu ostala je nedovršen projekat arhitekta A. Freudenreicha i medaljera I. Kerdića. Mogila s brončanim sokolom na vrhu trebala je simbolično označiti tisućgodišnjicu Hrvatskog kraljevstva 1925. godine. U Maksimiru se nalazi mogila sa postamentom A. Freudenreicha, a do postavljanja Kerdićevog sokola nije došlo, iako je već bio izmodeliran. O skulpturi se navodi: "Kerdićeva skulptura sokola sklopljenih krila, čuvara

¹⁷ A. FREUDENREICH, "Sokolska mogila", *Hrvatski sokol*, god. VII, Zagreb siječanj 1925., br. 1, 3.

¹⁸ HDA, DBHZ, kut. 54, *Jutarnji list*, 6. kolovoza 1925., 4.

¹⁹ A. FREUDENREICH, Sokolska mogila, *Hrvatski sokol*, god. VII, Zagreb siječanj 1925., br. 1 str. 2-4. Donosi svečane govore svih sokolskih starješina prigodom polaganja zemlje.

²⁰ A. FREUDENREICH, "Sokolska mogila u Maksimiru", *Svijet*, Zagreb 5. lipnja 1926.

²¹ I. GOSTL, n. dj., 25.

²² Vidi o tome u: Prilog br. 1.

²³ Vidi o tome u: Prilog br. 2.

hrvatskih relikvija, mirnom klasicističkom modelacijom sretno bi se uklopila u romantičko historicistički ambijent maksimirskog parka²⁴ toga vremena.

Godine 1941. u Zagrebu je pronađen modelirani lik sokola medaljera I.Kerdića. Dana 16. svibnja 1941. godine objavljen je članak u "Hrvatskom narodu".²⁵ S tim u svezi pod naslovom "Na redarstvu je u podrumu nadjen lik hrvatskog sokola, koji je morao krasiti sokolsku mogilu u Maksimiru", donosi fotografiju iz vremena podizanja mogile, uz opis projekta i ostvarene zamisli. U tekstu se naglašava: "Inicijativom gradonačelnika gosp. Ivana Wenera potpuno će biti uređena hrvatska Sokolska mogila. Prema proračunu troškovi uređenja Sokolske mogile iznosit će oko 16.000 dinara." Autor iznosi podatke o sokolu koji je trebao biti postavljen na postament. U svezi projekta Sokola stoji: "Prema prvoj osnovi trebao je mogilu krasiti ogromni lik ptice sokola, kao simbola Hrvatskog Sokola. Lik Sokola izgradio je umjetnik prof. Kerdić. Za vrijeme dok se godine 1925. lijevao lik sokola u ljevaonici Oblak na Savskoj cesti, u noći su u spomenutu radionicu provalili redarstveni stražari po nalogu zloglasnog Janka Bedekovića (šef policije u Zagrebu). Tada je bio uhićen i umjetnik Kerdić, a lik sokola je bio razbijen i negdje pohranjen na redarstvu. Kalupi su bili uništeni. Doznajemo, da je danas prije podne lik tri metra visokog sokola nadjen negdje u podrumskim prostorijama redarstvenog ravnateljstva u Petrinjskoj ulici. U koliko bude moguće, lik sokola će bit postavljen na vrhunac mogile." Dva dana kasnije, 19. svibnja 1941. godine, objavljen je u "Hrvatskom narodu" tekst pod naslovom "Tajna redarstvenog podruma u Petrinjskoj ulici. - Kako su nadjeni dijelovi razbijenog hrvatskog sokola u podrumu redarstva". Umjetninu, tj. lik sokola, pronašli su na redarstvu u Petrinjskoj ulici Ivan Klarić i Franjo Tomić. U tekstu je F.Tomić dao izjavu u kojoj stoji: "(...) spomenik predstavlja lik jedne ogromne ptice. Pogledavši još bolje, namjerio sam se na natpis pod tim likom, razbijenim na 15 dijelova i - primjetio sam, da lik predstavlja pticu sokola, simbol Hrvatskog sokola. Sjetio sam se, da je to onaj isti lik, koji je morao biti postavljen na vrh sokolske mogile u Maksimiru.(...) Držim da se lik više ne će moći spasiti, jer je razbijen na više dijelova".²⁶ Iz postupka vlasti u međuratnom razdoblju prema autoru I.Kerdiću i samoj ideji postavljanja sokolske mogile i lika sokola kao čuvara hrvatskih relikvija razabire se još jedan pokušaj tadašnjeg režima da se zaštiti aparatom sile. Iako su 1941. pronađeni dijelovi spomenika sokola koji je projektirao I.Kerdić, vjerovatno je tvrdnja F.Tomića bila točna i postavljanje lika hrvatskog sokola, izostalo je u razdoblju NDH.

Spomenik Sokolska mogila hrvatsko sokolstvo je izgradilo u želji da "(...) simbolizira svoju ljubav prema rođenoj grudi, želi da simbolizira mjesto, gdje počivaju svi naši narodni velikani, junaci, kraljevi, učenjaci i svi oni, kojima je zub vremena zametnuo grobove! Tu će biti položena gruda zemlje

²⁴ Vidi o tome, L. ROJE-DEPOLO i V. MAŽURAN-SUBOTIĆ, Ivo KERDIĆ, retrospektivna izložba, Gliptoteka HAZU, Zagreb 1993.-1994., 33.

²⁵ Vidi o tome u: *Hrvatski narod*, Zagreb 17. svibnja 1941., br. 94, 7.

²⁶ Vidi o tome *Hrvatski narod*, Zagreb 19. svibnja 1941., br. 96, 7.

svim onima, koji su za svjetskog rata kao neznani junaci izgubili svoj život, a da njihovi ne znaju, gdje su im zemni ostaci".²⁷ Lik sokola kao čuvara hrvatskih relikvija trebao je biti postavljen na mogilu što je nastala od zemlje koju su sokoli donijeli s povijesnih hrvatskih lokaliteta. Monumentalni lik sokola sklopljenih krila, položen na mogilu, trebao je simbolički "da trajno ponosno stoji, čuva i razvija poštovanje prema hrvatskoj predaji". Sve ove godine, od nastanka projekta 1925. do njenog postavljanja 1996. godine, prenosili su Sokoli usmenom predajom ideju o Mogili, s nadom da će buduća pokoljenja razviti ideju koju je hrvatski Sokol započeo.

Idejnu poruku Hrvatskog Sokola, podizanjem Sokolske mogile u Maksimiru 1925. godine, najljepše je izrazio arhitekt Aleksandar Freudenreich²⁸ riječima: "Hrvatsko sokolstvo gradi mogilu u zelji da ostavi i kasnijim pokoljenjima trajan spomenik na one dane, kad je III. hrvatskim svesokolskim sletom proslavilo tisućgodišnjicu hrvatskog kraljevstva.(...) Ako buduća pokoljenja u svom razvitku, napretku i internacionalizmu budu planirala našu zemlju, brišući spomenike, uz pomankanje ljubavi domovini – tad će naći na sigurnom mjestu mali muzej predmeta, koje su Hrvati upotrebljavali u doba, kad su slavili prvu tisućgodišnjicu i kad su još ljubili svoju domovinu."

Godine 1995. Ministarstvo obrane Republike Hrvatske u suradnji sa Bracom hrvatskog zmaja, Restauratorskim zavodom i drugim institucijama pristupilo je konačnoj izvedbi skulpture Hrvatskog sokola. Skulptura je izrađena po ideji pokojnog o. Marijana Gajšaka,²⁹ isusovca, profesora teologije, slikara i kipara, čiji rad je nastavio akademski kipar Mladen Mikulin koji je dovršio bronzanu skulpturu pod imenom "Hrvatski Sokol", visine 3,30 cm i težine 2000 kg. Skulptura "Hrvatskog sokola" prikazuje sokola raširenih krila kao znak hrvatske pobjede i nastanka hrvatske države. Skulptura je postavljena na Dan Oružanih snaga RH 28. svibnja 1996. godine pod pokroviteljstvom Predsjednika Republike dr. Franje Tuđmana. Na postamentu su vraćeni natpisi koje je Sokol 1925. godine u projektu zacrtao, a na slobodnoj sjevernoj strani postamenta Ministarstvo obrane Republike Hrvatske postavilo je natpis: "Za ostvareni san Hrvata: slobodnu, nezavisnu i međunarodno priznatu Hrvatsku državu". U proljeće 1995. zasadeno je kao i prema izvornom projektu deset lipa, koje predstavljaju deset stoljeća hrvatskog državnog života i ukrasno proso. U činu otvaranja spomenika pridodan je 156 grumen zemlje koji je poljubio sv. Otac Ivan Pavao II prilikom svog prvog posjeta Republici Hrvatskoj.³⁰

²⁷ A. FREUDENREICH, "Sokolska mogila", *Hrvatski sokol*, god. VII, br. 8, kolovoz 1925., 251.

²⁸ Vidi o tome u: A. FREUDENREICH, "Sokolska mogila", *Hrvatski sokol*, god. VII, br. 8, kolovoz 1925., 251.-253.

²⁹ Vidi o tome u: V. HUZZAK, Teološka vizija umjetnosti isusovca Marijana Gajšaka, *Obnovljeni život - Časopis za religioznu kulturu*, god. LII, br. 6, Zagreb 1997.

³⁰ Prema podacima Političke uprave ministarstva obrane Republike Hrvatske, Načelnika Odjela kulture, bojnika A. Mogaša.

Sedam desetljeća kasnije ostvaren je i obnovljen projekat zamišljen prigodom proslave 1000 godina hrvatskog kraljevstva, obnovljen je u današnjim okolnostima "Hrvatski sokol" raširenih krila podignut je u znak hrvatske pobjede, na tradiciji koju su postavili hrvatski sokoli.

PRILOG 1

POPIS PREDMETA KOJI SU POHRANJENI U RIZNICU MOGILE U MAKSIMIRU³¹

31. svibnja o.g. sastalo se na još nedovršenoj Mogili u Maksimiru starješinstvo Hrvatskog Sokolskog Saveza i mnogo braće da sudjeluju u svečanom momentu, polaganju darova u riznicu Mogile, te ugradbi njihovoj. Darovi, kako ih niže navodimo, čedni su i jednostavni, poput spomenika, u koji su ugrađeni. Nema nikakvih dragocjenosti po materijalnoj vrijednosti. Jednostavna, većinom ručna djela našeg naroda.

Svi su darovi povjerenstveno pregledani i složeni u komoricu. Spomenice su uložene u posebnu bakrenu kutiju, koja je kositrom zapajana. Ta kutija počiva u drvenoj krasno izrezbarenoj škrinji. Svi su predmeti snabdjeveni brojevima prema posebnom popisu, koji je uloženi među spomenice. Na otvor Mogile položena je velika betonska ploča, koja je zalivena rastopljenim olovom. Komorica je izgrađena tako, da vlaga nikako i nikojim putem ne može prodrijeti u nutrinu, te su time i predmeti, koji su ugrađeni, očuvani od propasti. Nad pločom je tad nastavljeno s gradnjom betonskih temelja.

Evo, ovi su predmeti ugrađeni u temelje sokolske Mogile:

1. Nešto malo relikvija iz sarkofaga, od skeleta hrvatskog kneza Zdeslava, položene u starinsku brončanu teku, zapečaćenu pečatom Hrvatskog starinarskog društva u Kninu.
2. Ulomak pletene ornamentike na kamenu, izvađen iz ruševina crkvice sv. Bartula na kapituлу kod Knina, ove zadužbine hrvatskih vladara Trpimira, Svetoslava, Držislava, Pribine i gdje je pokopan zadnji krunjeni hrvatski vladar, kralj Zvonimir.
3. Jedan "facsimile" iz sadre, reljefa na pilastru, koji prikazuje po nagadanju engl. učenjaka Iv. Evensa lik kralja Tomislava. Reljef potječe iz tvrđave kao pod 2.
4. Kameni odlomak pletene ornamentike, izvađen iz ruševina crkvice sv. Luke na Uzdolju, dalmatinskom Kosovu, koju je dao g. 895. sagraditi hrvatski knez Mutimir, otac kralja Tomislava.

³¹ Prilog 1 doslovno je prenesen iz članka Aleksandara Freudenreicha, "Sokolska mogila", *Hrvatski sokol*, god. VIII, br. 10, Zagreb listopad 1926., 370.-375.

5. Jedan kameni ulomak "transene", izvađen iz ruševina glasovite bazilike sv. Marije u Biskupiji, na dalmatinskom Kosovu, gdje se našao sarkofag hrv. kneza Zdeslava.
1-5 su darovi Hrvatskog starinarskog društva, Knin.
6. Bakrena kutija za sabiranje dobrov. prinosa za Hrvatski Sokol u Koprivnici. Kutija gravirana ornamentalnim ukrasima i natpisom. Dar Hrvatskog Sokola, Koprivnica.
7. Drven pladanj, kako ga narod upotrebljuje. Dar Hrvatskog Sokola, Našice.
8. 3 kom. srebrnih prstena narodnog proizvoda i narodne nošnje iz okoline Banja Luke, te drveni sud za grabljenje vode. Dar Hrvatskog Sokola, Banja Luka.
9. 6 komada starog brončanog rimskog novca.
10. Ptica sokol izrađena u drvu. Ručni seljački rad. Dar Hrvatskog seljačkog Sokola, Slakovci.
11. Rezbarena hrastova ploča s hrvatskim grbom. Ploča je izrađena iz drva, kojim je god. 1592. udario deli Hasan paša Predojević temelje Petrinjske tvrđave, a koje su nakon punih 333 godine prilikom kanalizacije grada iskopane. Dar Hrvatskog Sokola, Petrinja.
12. Zidno kandilo za vječno svjetlo s konsolom. Iz piljenih daščica, ukrašeno. Izradio Roko Mandukić. Dar Hrvatskog Sokola, Kostajnica.
13. Service za crnu kavu iz mjedi i porculana, i to 2 šalice za kavu, 1 posuda za šećer, 1 tanjurić, sve bosanski ručni rad. 2 cigarluka, ukrašena, bosanski narodni ručni rad. Dar Hrvatskog Sokola, Sarajevo.
14. Drvena škrinja izrezbarena narodnim hrvatskim ornamentima upotrebljavanim u umjetnom obrtu. U ovu će se škrinju položiti spomenice mogile u bakrenoj kutiji. Dar Hrvatskog Sokola Wilsonovog, Zagreb.
15. Knjige: Vjekoslav Noršić: Samobor grad, koja opisuje stari grad i njegove gospodare. Bogomil Toni: Samoborska narodna garda (1848-1851). Nadalje predmeti izrađeni po domaćim obrtnicima, i to: 3 štapa i 3 držala za kišobrane iz tvornice štapova Bregana-Samobor. 1 lančić tvorn. lanaca Pavlica; 1 ljevak i 1 cjedilo limara Nežića; 1 pipa tokara Pavla Božića; 1 par malih opanaka udove opančara Peršina; 1 košarica košarača Komočar; 1 torbica, 2 novčarke, 2 gužvice narodni kožarski rad remenara Tkalčića; 1 ukrašena voštanica (svijeća) i tucet nakita za bor iz voska od Wagnera; 1 medičarsko srce medičara Laića; 2 ukrasne voštanice (svijeće) medičara Domina; 1 glineni okvir sa slikom starog grada Samobora pečara Unterlassa; 1 torbica za gospođe industr. Füzzi; 7 razglednica Samobora od tiskare Šeka; 1 rezbareni čun u obliku bikinske rezbarije ladice Saurera; i uzorci izrađene kože od M. Neumana. Darovi Hrvatskog Sokola u Samoboru.
16. Barilček rezbaren poput bačvice i ukrašen. Dar Hrvatskog Sokola u Donjoj Stubici.

17. Glinena posuda za nošenje pitke vode (stucka), ukrašena, narodni ručni rad. Dar Hrvatskog Sokola, Glina.
18. Glinena posuda za vodu, ukrašena. Narodni ručni rad. Dar Hrvatskog Sokola, Donji Miholjac.
19. 1 starinski kolovrat, upotrebljavan prvi put u Virju 1834 g.; 1 preslica rađena i upotrebljavana u Virju od 1834.g. te lopata, kojom je Hrvatski Sokol u Virju prilikom svoje 5. javne vježbe dne. 2 kolovoza 1925. kopao zemlju za Mogilu na razvalinama grada Predavića. Darovi Hrvatskog Sokola, Virje.
20. Jedrenjak. Ručni rad od drva. Izradio V. Jureša. Dar Hrvatskog Sokola u Crikvenici.
21. Ukrasna glinena čaturica. Dar hrvatskog Sokola, Kostajnica.
22. Jedan par ženskih natikača, obuća, koja se nosi u Gorskom Kotaru. Dar Hrvatskog Sokola u Fužinama.
23. Fotografija članova Hrvatskog Sokola, Karlovac, prigodom kopanja zemlje za mogilu na Dubovcu. Dar Hrvatskog Sokola, Karlovac.
24. Knjige: Hrvatsko Primorje, i grad Senj. Dar Hrvatskog Sokola, Senj.
25. Uskrsno slikano i ukrašeno jaje, umotano u narodno vezivo od vune. Dar Hrvatskog Sokola, Virovitica.
26. Dvije dobrodošlice od porculana "Čeh, Leh, Meh", ukrašene, te ukrasni sag, ručni rad narodnog veza. Dar Hrvatskog Sokola, Krapina.
27. Ukrasna torba od kože, kakovu nose seljaci oko Djakova. Narodni ručni rad. Dar Hrvatskog Sokola, Djakovo.
28. Lutka opremljena narodnom nošnjom i vezivom, iz okoline Siska. Ručni rad. Dar Hrvatskog Sokola, Sisak.
29. 4 komada uzoraka u 1/3 naravne veličine oruđa, kakovo upotrebljavaju šumski radnici gorskog kotara u svom poslu. Dar Hrvatskog Sokola, Lokve.
30. 1 peča za pokrivanje glave. Posavačka narodna nošnja. Dar Hrvatskog Sokola, Sisak.
31. Fotografija upravnog odbora Hrv. Sokola Wilsonovog od 1924. do 1926. Dar Hrvatskog Sokola Wilsonovog.
32. 1 mali narodni kišobran i 3 uzorka narodnih veziva. Dar Hrvatskog Sokola, Popovača.
33. 1 poculica u narodnom vezu iz sela Kelemen; 1 mala ručna torbica iz istog sela; 1 ženska pregača vezena; 1 mali ženski prsluk iz sela Kučan; 1 ručnik iz sela Trnovec; 1 stari licitarski drveni model, 2 frule i 2 "herodeša" iz Varaždina; 3 drvene žlice i 1 par krasno rezbarenih drvenih žlica i vilica iz Varaždina; 1 plojka za rakiju iz Varaždin-brega; 1 svežanj tiskanica većinom vezanih uz prve početke tiskarskog obrta u Varaždinu, kao raznovrsni plakati, po jedan broj sviju novina, koje su izlazile u Varaždinu, prvi tiskani kalendar; 3 komada licitarskih produkata i to srce,

- beba i konjanik, 1 licitarska voštana svijeća zavjetna, ukrašena; 2 zavjetne noge od voska, sve licitarski produkti iz Varaždina. Nekoliko šarenih igala pribadača iz sela Jalžabeta; 1 stakleni derdan iz istog sela, 1 kostura ili gegač (drveni nožek), 1 lulica, duhan i šibice. Svi ovi predmeti stavljeni su u originalnu seosku škrinju, kakovom se darivaju mladenci na selu u svatovima. Darovi Hrvatskog Sokola u Varaždinu.
34. Rezbarena drvena čutura. Dar Hrvatskog Sokola u Novoj Gradiški.
 35. Glinena ukrasna čaturica. Dar Hrvatskog Sokola, Kutina.
 36. Čaturica-bučica, ukrašena. Dar Hrvatskog Sokola, Virovitica.
 37. Fotografija br.³². Hinka Naglera sa pismom Hrvatskog Sokola u Bregima. Dar Hrvatskog Sokola, Trnje, u Zagrebu.
 38. Razne fotografije, tiskanice, rasporedi, pozivnice Hrvatskog Sokola, Zagreb, Pantovčak.
 39. 1 ručnik, narodni vezeni rad. Dar Hrvatskog Sokola u Senju.
 40. 3 fotografije u rezbarenom drvenom okviru. Dar Hrvatskog Sokola u Varaždinskim Toplicama.
 41. 1 ručnik, narodni vezeni ručni rad. Dar Hrvatskog Sokola Varaždin.
 42. 1 vezena narodnim vezom ženska peča. Dar Hrvatskog Sokola Popovača.
 43. Ženska peča, vezena. Narodni ručni rad. Dar Hrv. Sokola, Požega.
 44. Sokolska hrvatska kapica, pod kojom su američki hrvatski Sokolovi u četi: "Hrvatski osvetnici", čete Tomislav vojevali na solunskoj fronti. Dar br. A. Freudenreicha.
 45. Lopata, kojom je iskopana zemlja za mogilu staroga grada Sušice. Dar Hrvatskog sokola, Gjurjevac.
 46. 1 klijesta za pečenje hostije.
 47. Knjige: Povijest plem. općine Turopolja od E. Laszovskoga, dr. J.Barlea, dr. Vel. Deželića i dr. M.Šenoa, sv. I i II. 1920. Dar Hrvatskog Sokola u Velikoj Gorici.
 48. Svileni američki barjačić na dršku. Dar američkih hrvatskih sokolova.
 49. "Na Duvanjskom polju" pjesnički prikaz od dr. Zdenka Smrekar.1925. Dar Hrvatskog konjanickog Sokola, Nova Ves.
 50. Fotografske ploče II. hrvatskog svesokloskog sleta. Dar Hrvatskog Sokola Sv. Duh, Zagreb.
 51. 1 slikarijama ukrašena tikvica, koja je izrasla god. 1871. u selu Trenkovu kraj Slav. Požega. Dar obitelji Fortil iz Zagreba.
 52. Kao naročita osebina svoga kraja: knjiga "Križevački Štatuti" i 2 preko 100 godina stara peharčeka t.zv. srahljivca. Dar Hrvatskog Sokola, Križevci.

³² Brat.

53. Razglednica, izdana prigodom posvete barjaka Hrvatskog konjaničkog Sokola Matice u Zagrebu.
54. Fotografije Središnjeg odbora župe Fonove 1925. Dar župskog starješinstva.
55. 45 komada raznih sokolskih razglednica i fotografija, najveći dio snimaka sa III. svesokolskog sleta. 32 komada raznih tiskanica, diploma svjedodžbi, i sl. Knjige i brošure; Propisnik za javne nastupe; Hrvatski Sokol, kalendar za 1925. i 1926; Sokolska čitanka brata Jos. Hanuša; Upute za III. svesokolski slet; Župska pravila župe...; Braći iz Amerike prigodom III. hrv. svesokolskog sleta: Zdravo braćo iz Amerike! od br. dr.M. Juranovića; Priručnik za župske i prednjačke tečajeve od J.Hanuša i R. Muževića; Higijena tjelovježbe od Fr. Tichya, prev. J. Hanuš; Telesno obrazovanje od K. Weignera prev. J. Hanuš; Jindrich Fuegner i dr. Miroslav Tyrš od J. Hanuša; Deset zapovjedi majke hrvatske od Vj. Klaića; Slava Strosmajeru od Jos. Pasarića; Hrvatski Sokol, svečani sletski broj 8. 1925.; Povijest Hrvatskog Sokola Matice Zagreb, 1874. do 1885. od dr. F.Bučara; Vježbovnik hrvatskog konjaničkog sokolstva.

1 vrpca sa sletskim znakom, 1 društvenim znakom, 1 znakom naraštaja, 1 znakom konjaničkog Sokola, 1 bronč. i 1 srebrna mala značka; 1 srebrni sletski prsten.

Časopis: Hrvatski Sokol 6 knjiga (i to god. 1920,21,22,23,24,25, i pet svezaka 1926.

Plaketa III. hrvatskog svesokolskog sleta, lijevana u bronci na hrastovoj dasci učvršćena. Djelo prof. J. Kerdića.

4 sletske razglednice i to 2 od slikara Jos. Bužana, 1 od M. Rašice i od Lj. Babića.

1 sokolska odora, 1 vježbovno odijelo, 1 odijelo naraštaja i kapa konjaničkog Sokola. Dar Hrvatskog Sokolskog Saveza.

56. Album grada Zagreba, raskošno izdanje za načelnikovanja arh. Holjca i Novi album grada Zagreba izdan god. 1925. za načelnika arh.Vjek. Heinzela. Dar grada Zagreba.
57. Zbornik kralja Tomislava. Izdanje Jugoslavenske akademije 1925. kao svečano izdanje u proslavu 1000 godišnjice hrvatskog kraljevstva. Ljetopis jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti 1926. Dar Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti.
58. Knjige: Szabo: Sredovječni gradovi u Hrvatskoj i Slavoniji; Kassowitz-Cvijic: Vatroslav Lisinski u kolu Ilira; Klaić Vj. Život i djela Pavla Rittera-Vitezovića; S.Ježić: Život i rad Frana Krste Frankopana; Gjalski: Dolazak Hrvata; Franjo Marković: Dom i svijet; Milan Ogrizović: U Bečkom Novom Mjestu; Nikola Andrić: Pod apsolutizmom; Mil.Mayer: S puta na Duvanjsko polje. Darovi Matice Hrvatske.

59. Knjige: P. Grgec: Stare slave djedovima; Dr. V. Deželić: Hrvatske slave sjaj; Dr. F. Binički: Predzide kršćanstva; Danica, kalendar 1925. i 1926. Darovi Društva sv. Jeronima.
60. Josip Nagy: Monumenta diplomatica I. Zagreb 1925. i "Znameniti i zaslužni Hrvati te pomena vrijedna lica u hrvatskoj povijesti 925-1925. Oba djela daruje odbor za izdanje gornjih knjiga i Braća hrvatskoga Zmaja, zajedno sa posvetnicom, u kojoj se pjesničkim riječima ističu nade za procvat i napredak hrvatskog naroda, a završuje riječima pjesnika Šenoe: Skupi nam narod hrvatskih sinova, Neka je jadom, razdoru - kraj!
61. 6 svezaka časopisa Hrvatski učitelj iz god. 1921, 1922, 1923, i 1924. te 1 svezak Mladi Hrvat 1924. Dar hrvatskog učiteljskog društva.
62. Pri svetom kralju! pjesma A.G. Matoša, skladao Rud. Matz za muški zbor. Dar br. Rudolfa Matza.
63. 5 komada nacрта i projekata sokolske mogile. Dar br. Aleksandra Ferudenreicha, graditelja mogile.
64. Fotografija proširenog odbora starješinstva Hrvatskog Sokolskog saveza prigodom III. hrvatskog svesokolskog sleta u proslavu 1000 godišnjice hrvatskog kraljevstva. Dar Hrvatskog Sokolskog Saveza.
65. 3 fotografije sokolske mogile u gradnji, snimljene dne 17.V.1926. Dar Hrvatskog Sokolskog Saveza.
66. Primjerak tehničkog kalendara "Graditelj". Dar Udruženja graditelja kralj. S.H.S.
67. Jedan svežanj dnevnih novina i časopisa.
68. Fotografija gradnje mogile. Dar brata Ilije Bačića.
69. 4 komada starog novca, nađenog kod rušenja temelja neke kuće u Trstu. Dar radnika, koji su gradili mogilu.

PRILOG 2

*POPIS MJESTA IZ KOJIH SU HRVATSKI SOKOLI DONIJELI ZEMLJU ZA PODIZANJE MOGILE (DOKUMENAT O HISTORIJATU ISKOPANE ZEMLJE)*³³

Evo izvotka iz spomenica³⁴, koje će se ugraditi u temelje mogile. Grude zemlje donijeli su hrvatski Sokolovi iz mjesta:

³³ Prilog 2 preuzet je iz članka Aleksandara Freudenreicha, "Sokolska mogila", *Hrvatski sokol*, god. VIII, br. 3 (88-90) i br. 5 (177-184), Zagreb, 1926. Godina. Objavljujemo Dokumentat o historijatu iskopane zemlje s popisom mjesta koja su učestvovala kod podizanja mogile i ulomke iz spomenica koje su sokoli izradili. Prilog prenosimo doslovno, bez popratnih objašnjenja pravopisnih i kronoloških propusta koje je autor članka donio.

³⁴ A. Freudenreich, "Sokolska mogila u Maksimiru", *Svijet*, Zagreb, 5. lipnja 1926. Donosi opis spomenica: "Te su spomenice izrađene na pergameni, a sadržavaju opis historijskog događaja koji se desio na mjestu, odakle je uzeta zemlja. Te spomenice

Bakar: iz kule Frankopansko-Zrinske uz krasan opis historijske grude sa žala plavog hrvatskog Jadrana. Opstanak naselja današnjeg grada Bakra spominje se u starim rukopisima još iz doba rimskog cara Julija Cezara.

Banja Luka: sa Kotora na Vrbanji, Zvečaja i Krupe na Vrbasu, - gradova slavnog Hrvoje Vukčića Hrvatinića.

Bihać: iz Bihaća i iz Ripča posjeda Frankopanskih knezova. U Ripču su se održavali hrvatski sabori u XV. vijeku.

Bjelovar: s banskog trga, gdje je ban Jelačić održao skupštinu graničara i poveo ih protiv Mađara god. 1848. U XVII vijeku stajao je na tom mjestu čardak, gdje je stalna straža stražarila, da Turci i Martolozci ne krađu hrvatsku djecu.

Brđovec: šalje zemlju sa dvorišta Nikole-Gregurovič-Mikićana, gdje je stajala kuća junačkog borca i patnika slavnog Ilije Gregorića, vjernog druga slavnog seljačkog vođe Matije Gubca, koji su poginuli dignuvši se protiv ondašnjih tlačitelja hrvatskog seljačkog naroda za slobodu hrvatskog seljaštva.

Daruvarski Brestovac: donio je zemlju s "Topolcenzburga" mjesta, gdje je nekoć stajao grad tog imena i gdje se i danas nalazi u zemlji raznih kamenih ploča i grobnica.

Cirkvena: sa mjesta, gdje je stajao grad Cirkvena, koji je neko vrijeme bio slob. i kr. općina i koji je 1850. porušen. Cirkvena je danas selo u općini Sv. Ivan Žabno, no u prošlosti (1570. god.) bio je to jak utvrđen grad i kolijevka mnogih velikaških obitelji, tek u doba "granice" (1768. god.) oduzete su mu sve povlastice.

Crikvenica: iz "Kotora" Frankopanskog grada i iz *Kaštela Crikvenice* zadužbine knezova Frankopana zaslužnom redu Pavlina, koji su bili zapravo narodni popovi, jer su pisali sa časnom hrvatskom glagoljicom. Iz tih je redova proizišao i slavni hrvatski slikar Julio Clovio (Klović) rođen u Grižanima. Pavlini bijahu g. 1786. od cara Josipa II protjerani, a red im bude ukinut.

Čakovec: nosi zemlju iz Međimurja i to iz starog Zrinskog grada Čakovca, koji je gledao tragediju te slavne porodice i u kojem je najprije zasjalo svjetlo sokolske ideje u Međimurju. Iz "*Kuršanskog luga*" gdje je poginuo ban Nikola Zrinski navodno ubijen od veptra !!! Iz "*Nedelišća*", gdje je bila prva hrvatska tiskara. Iz "*Sv. Jelene*", gdje je bila grobnica obitelji Zrinskih. Iz "*Sv. Jurja*", u kojemu se rodio prvi seljački odio Hrvatskog Sokola i iz "*Legrada*", koji je nekada bio grad od Zrinskih i branio prelaz preko Drave.

Dalj: zemlju iz pitome i plodne Slavonije iz samog mjesta Dalja na Dunavu.

Daruvar: sa ostataka samostana sv. Helene Podborske, po kojoj opatski naslov nosi kanonik stolne crkve zagrebačke.

Đakovo: iz grada "*Gorjana*" (1244 god.) sada vlasništvo đakovačke biskupije. Do smrti Gorjanskih pripadao je njima, i prešao u kraljevske ruke, iz kojih su ga uzeli Turci, koji su bili gospodari u njem preko 150 godina. U tom je gradu

sadržavaju sve najvažnije historijske momente hrvatskog naroda i mnoge od njih su sa mnogo ukusa izrađene i umjetnički dotjerane".

boravio i Josip Juraj Štrossmayer, pa i drugi rodoljubni svećenici "đakovci" pjesnici Ivša Stanković i Jure Tordinac.

Donji Miholjac: zemlja iz mjesta, koje narod zove "kula", a koja je g.1685. još tamo stajala i imala veliku ulogu u turskim ratovima.

Hrvatska Dubica: sa mjesta, gdje je bila velika bitka godine 1513., u kojoj je ban biskup Petar Berislavić pobijedio Turke i zato od pape Leona X. dobio na dar posvećeni mač i klobuk te postao priorom vranskim i županom dubičkim.

Fužine: donose zemlju sa Grobničkog polja, gdje g.1242. Hrvati potukoše Mongole i Tatare.

Gjurgevac: iz starog grada "Sušica", koji je u doba turskih ratova kao tvrđava služio kao sigurno utočište.

Glina: Dirljiva spomenica, kojom sa bolju i sa ponosom donose Sokolovi zemlju iz Petrove Gore, gdje je 1102. god. pao u bici Petar Svačić kao posljedni kralj hrvatske krvi.

Gospić: sa "Ostrvice", gdje se nalazio znameniti *Benediktinski samostan*. Sa "Bilaja" historičke utvrde, kamo se sklonio kralj Bela III. Sa "Mušaluka", gdje se nalazio grad "Budak", otkuda potekoše knezovi Budački i sa mjesta "Žitnik", u kojem se rodio slavni vođa hrvatski dr. Ante Starčević.

Grižane: iz Frankopanskog grada Griže te Belgradske kapele Blažene Djevice Marije od Snijega, koja je najstarija u ovoj okolici. Zemlja je svečanim načinom blagoslovljena i pohranjena do polaska Sokolova na slet u župnoj crkvi sv. Martina.

Grubišno Polje: iz samog mjesta, u kom je 1920. god. nikla seljačka buna protiv žigosanja stoke za vojnu komoru i gdje je nakon bune mnogo seljaka zlostavljano.

Ilok: sa stare glasovite iločke crkve (utem. 1349 god.), oko koje su se i krvavi bojevi s Turcima vodili. I kao što je nekoć ta zemlja upijala vrelu krv hrvatskih boraca, tako i danas stoji Srijem na braniku hrvatstva.

Jastrebarsko: s grada "Okića" (sagr. god. 1183.), slavnog grada u hrvatskoj povijesti.

Kaniža kraj *Gospića*: donose seljaci zemlju iz historijske gradine "Počitelj", stare hrvatske buške župe, koja vuče svoje ime od plemena Bužana, koji su navodno potomci Buge, jedne od dviju sestara, koje doveoše Hrvate u današnju domovinu.

Karlovac: iz starog grada Dubovca, poznatog još u XIV. stoljeću, kasnijeg vlasništva grofa Frankapana, a pod čijim je zidinama ban Mažuranić stvarao "Smrt Smail-age Čengijića".

Koprivnica: sa bedema nekadanje tvrđave, koja je kroz stoljeća branila prelaz preko Drave.

Kostajnica: zemlju iz samog starog grada zvanog: *Hrvatske Branik*.

Krapina: Vrlo ukusna spomenica, kojom donosi zemlju sa starog grada Krapine, poznatog iz narodne predaje kao grad trojice braće Čeha, Leha i Meha.

Križevci: sa grada Kalnika, koji je postojao već u vrijeme kraljeva narodne krvi i gdje su Tatari po prvi puta bili na evropskom tlu pobijeđeni.

Kutina: sa ruševina samostana Pavlina na Garičkoj gori (1256. god.) nazvanog u narodu "Bela crkva", koji je napušten za turskih provala.

Lipovljani: iz "Kraljeva Velika", jedne od najznamenitijih tvrđava Slavonije, koja se spominje već od god. 9. posl. Krista i kojom su prošle sve bitke Hrvata počevši od Avara do turskog poraza 1691. kad je napuštena. Sveta gruda znojem i krvlju natopljena, dala je pradjedovima junaštvo, snagu i volju da je učuvaju, i ustrajali su.

Lovinac: sa gradine knezova "Lovinčića", koji vuku svoju lozu od Lovela, jednog od petero braće, koji dovedoše Hrvate u današnju domovinu, Zatim iz "Udbine", centra krbavske župe 1185. Nadalje s "Krbavskog polja", gdje je Jakub Hadim paša 1493. uništio hrvatsku vojsku i gdje izgibe cvijet hrvatskog plemstva.

Ludbreg: iz sela Kunovca, gdje je 1903. poginulo za bune 6 hrvatskih seljaka.

Našice: iz ruševina Bedem-grada, s kojim su skopčane i mnoge borbe, a i mnoge narodne priče.

Novska: iz predjela "Kučište" ili "Staro Selo", te t. zv. gradskog polja. Oba su mjesta bila utvrđena i služila obrani.

Garešnica: iz mjesta Palešnik, gdje je stajao dvor Ivanuša Paližne, čiji se tragovi i opkopi još i danas vide te sa Dišničkog brijega, gdje je sklopljeno primirje nakon višegodišnje borbe domaćih stranaka "legitimista Ferdinandovaca" i pristaša Ivana Zapolje.

Nova Gradiška: iz Cernika nekadanje rimske tvrđave "Incernum", a kraj crkve sv. Linarte i kapelice sv. Roka. Cernik je bila važna utvrda u doba turskih ratova, te su tamo stradali mnogi čestiti i zaslužni Hrvati od turskog sandžakata, koji je tamo zasjedao.

Nova Kapela Batrina: iz mjesta Kobaša na ušću Orljave u Savu, gdje je u rimsko doba stajao grad Opidum, kasnije hrvatska tvrđava, važna u turskim ratovima.

Novo Selo kod Siska: sa starog grada u Sisku, gdje je bila bitka g. 1593., koja je Turcima zadala smrtni udarac. Hrvatski seljački Sokolovi iz Novog Sela donose ovu grudu sa stranice krvave, ali slavne povijesti hrvatskog naroda.

Ogulin: sa Djuline kule, starog grada ogulinskoga, vlasništva porodice Frankopana, kojeg je sagradio knez Bernardin Frankopan nakon što su mu Turci razorili Modruše.

Orahovica: sa ruševina kapelice "Ružice-grada", gdje su prvu noć prenoćile zarobljene kraljice Jelisava Kotromanička i kćerka joj Marija, nakon što su bile zarobljene u bitci kod Gorjana.

Oriovac: iz grada Kobaša, koji je u XVI. i XVII. vijeku bio znatna utvrda i iz grada Oriovca također znamenite tvrđe iz doba turskih ratova, gdje je nađeno oružje i starog bizantskog novca.

Osijek donji grad: sa mjesta, gdje je bio tabor bana Jelačića prigodom polaska na Mađarsku, uz želju, da se sav naš mili hrvatski narod duševno u isto tako čvrstu cjelinu skupi i ogrli kako to čine ove položene grude.

Osijek I. gornji grad: iz kuće u kojoj se rodio genij hrvatskog naroda biskup Josip Juraj Strossmayer, a donosi zemlju sa željom, da kulturne ideje narodnog Velikana postanu svojinom hrvatskog naroda.

Otočac: kopa zemlju na "Jurjevim Stijenama" gdje je bila odsudna bitka 15. i 16. listopada 1663. u kojoj je ban Petar Zrinski kao kapetan senjski sa šurjakom Franom Krstom Frankopanom hametom potukao tursku vojsku s Alipašom Čengijićem i tako spriječio turski pohod u Kranjsku.

Ozalj: sa slavne kolijevke Zrinsko-Frankopanske, s grada Ozalja, u kojem je osnovana "urota Zrinsko-Frankopanska"! Ozalj je bio vlasništvom Zrinskih do smaknuća bana Petra Zrinskog 30.IV. 1671; a tad bje po austrijskom generalu Herbersteinu opljačkan i po gradačkoj komori prodan.

Pakrač: sa stare pakračke tvrđave, nekadanje kovaonice novca vlasništva Ivanovaca, kasnije Pekrija i konačno Zrinskih, a poslije obitavalište Trenkovich pandura. Nadalje zemlju iz starinske Bijelostijenske opatije i sa starog rimskog kupališta, Aqua Balisae današnjeg Lipika, te sa hrvatskom historijom usko vezane tvrđave Čaklovac.

Palanjak kod Siska: iz svojeg sela, koje je krvlju i znojem njihovih otaca natopljeno.

Petrinja: iz samog grada, osnovanog 1592. po bos. paši Hasanu Predojeviću kao središte za navale u Hrvatsku naročito Sisak. Nakon turskog poraza 1593. razvila se Petrinja kao kulturno i rodoljubno središte t. zv. Banovine. Seljački odjel: "Hrastovica" iz Hrastovačke tvrđe, tog budnog stražara granice. Seljački odjel: "Mošćenica-Pračno" i "Komarevo" sa mjesta gdje je Hasan-paša 1593. podigao čadorove za odsudnu bitku, koja je značila početak propadanja silnog turskog imperija. Sve ove grude polažu u mogilu, koja neka bude vidljivim znakom težnje Hrvata za slobodu, i koja neka bude grobom hrvatskoj mržnji i neslozi.

Perušić: donosi zemlju iz Žitnika sa kućišta, u kojoj se rodio dr. Ante Starčević kao seljači sin, vođa narodni, jedan od najvećih prosvjetitelja u Lici. Nadalje donosi zemlju iz kuće župnika brinjskog Marka Mesića, koji je g. 1664. u više navrata protjerao Turke iz Like te mnoge turske obitelji pohrvatilo.

Pitomača: iz mjesta "Grabrovnica" iz rodne kuće hrvatskog pjesnika i velikana Petra Preradovića.

Popovača: iz starog grada "Moslavine", koji se spominje još g. 1310., a koji je bio važna utvrda za turskih ratova.

Požega: donosi zemlju iz gradske tvrđe glavnog sjedišta hrvatskog pokreta u Slavoniji 1386., kojeg su digli ban Ivan Horvat, Ivan Paližna, Pavao Horvat biskup, i dr. protiv kraljica Marije i Jelisave Kotromanić te Nikole Gorjanskoga. Nadalje sa brda Sokolovca nazvanog tako po fra Luki Ibršimoviću, znamenitom hrvatskom junaku u boju protiv Turaka.

Rakovica: Župa dra. A. Starčevića šalje po drugom tajniku grudu zemlje s grobova dr. Eugena Kvaternika, Vj. Bacha i Antuna Rakijaša te 13 njihovih vjernih vojnika, koji su pali 1871. u Rakovici, jer su iskreno ljubili i pošteno mislili i radili na boljitak naroda svoga i lijepe naše domovine:

“Ljubeć narod – živote su dali.
Za slobodu se boreć’ – u grob su pali;
Za mogilu svetih uspomena –
Uzeli zemlju – iz njihovih grobova !”

Rečica: Seljački Sokoli doniješe zemlju ispred dvorca Ilirca grofa Janka Draškovića, koji dvor je izgrađen građom sa razvalina nekadanjeg grada Steničnjaka. Raznim prodajama prelazio je dvor iz ruke u ruku, dok ga nijesu seljaci Rečice preuzeli, te se danas u negdanjim grofovskim odajama ponosno širi hrvatski seljački Sokol, pučka škola te seljačka zadruga, kao rasadnici kulture i blagostanja svog kraja.

Samobor: donio je zemlju za mogilu iz starog grada samoborskog na brežuljku “Tepavec”. Grad je sagrađen oko god. 1270. po češkom kralju Přemyslu Otokaru II. Kasnije je to bilo sjedište bana Tome Erdöda, koji je 1593. potukao Turke kod Siska, a koji je 1608. god. na saboru u Požunu trgao mač iz korica uz poklik: “regnum regno non praescribit leges”. Druga je gruda s “Livadićeva dvorca”, gdje su se sastajali ilirski prvaci i gdje je nikla davorija:

“Još Hrvatska nij propala!”

Sarajevo: iz “B o b o v c a”, gdje su se čuvali kraljevski znakovi, kao kruna, žezlo i t.d.; sa “Kreševa”, gdje je živio i umro veliki hrvatski pjesnik fra Grga Martić, nekad kraljevski dvorac kralja Stjepana Tome i iz “Kraljevske Sutjeske”, kraljevskog dvorca bosanskih kraljeva i gdje stoji sarkofag kralja Stjepana Tome.

Sela kod Siska: sa Drenčine stare na Kupi, gdje su se odigravali događaji, koji su prethodili glasovitoj sisačkoj bitci 1593. Hrvatski seljački Sokolovi donose ovu svetu zemlju hrvatskome, nikad ne pobijeđenom Zagrebu za spomen humak tisuć godišnjice hrvatskog kraljevstva.

Senj: donosi kamenje sabrano ispod starog grada “Nehaja”. Grad je sagrađen 1558. po hrvatskom generalu Ivanu Lenkoviću, a koji je zajedno sa gradom Senjom proživio mnogo sudbonosnih dana osobito u vrijeme turskih provala.

Sisak: donaša zemlju iz kraja, gdje tamo od Ljutovida Posavskog, Blaža Gjuraja, Mate Fintića, Bakač - bana pa do naših dana leže tisuće hrvatskih Sokolova, boraca za slobodu i svoju hrvatsku državu. Ali uz njih leži i 18. 000 Turaka, koji su pali navaljujući na slobodu Hrvatske u bitci kod Siska 23.

lipnja 1593. Neka bude ova gruda spomen neznanim junacima za slobodu i za domovinu, a podstrek živima!

Slatina: sa humka zvanog "Tursko groblje", gdje su Hrvati 1684. smlavili tursku silu kraj "Velikog mosta". Humak "Tursko groblje" sjeća nas na taj dan.

Stubica: zemlju ispod lipa "Matije Gubca", gdje je zaključen ratni plan za oslobođenje seljaka; nadalje ispod kapelice na "Kapelšćaku", gdje je 1573. bila prva bitka i sa trnaca u Donjoj Stubici, gdje je nekoć boravio silnik Tahi, koga su seljaci srušili, - a danas nad kostima mučenika raste žito potomaka Matije Gubca.

Varaždin: sa mjesta pred "stari m gradom", gdje je poginuo slavni Krsto Frankopan 1527. Sa "Jelačićevog trga", gdje je ban Jelačić održao govor prije polaska na vojnu protiv Mađara. Iz kuće, u kojoj je Ivan Zakmardi Dijanovečki utemeljio prvo djačko sjemenište. Iz dvorišta kuće, u kojoj se je rodio Vatroslav Jagić. Iz dvorišta "županijske zgrade" u kojoj je Ivan pl. Kukuljević na saboru prvi put progovorio hrvatskim jezikom i ukinuo latinštinu. Iz dvorišta bivšeg samostana Pavlina u Lepoglavi, u kojem je postojala prva naša gimnazija, a koja je kasnije pretvorena u - kaznionu! Iz mjesta nazvanog "Turčin", gdje je Zrinski potukao Turke. Iz ruševina grada "Bela", sjedišta priora vranskog Ivana Paližne. Iz grada "Knežinca", u kojem je kralj Mirko zatočio svoga brata hercega Andriju.

Varaždinske Toplice: iz "Tonimira" vlasništva Ivana pl. Kukuljevića Sakcinskoga, ilirskog preporoditelja i pjesnika, koji je prvi na hrvatskom saboru 1842. progovorio nakon vijekova, hrvatskim jezikom. U Tonimiru bilo je stjecište ilirskih rodoljuba. Zemlja, kojom koracahu pod crvenom ilirskom kapicom ljudi, što hrvatskom narodu otvarahu vrata tamnice dajući mu narodnu knjigu, najčasnija je, da svima velikanima hrvatskog roda čini dio spomenika. Nju nosi iz doma svoga u središte svih Hrvata - crvenom kapom zaodjenut Hrvatski Sokol.

Velika Gorica: sa grada "Lukavca" uz opis društvenog djelovanja od osnutka pa sve do danas.

Veliki Grđevac: sa mjesta, gdje je stajala kula bana Ladislava pl. Grđevačkog (de Gordova 1420. god.)

Veliki Zdenci: iz svog mjesta koje je postojalo već 1272. Hrvatski velikaši urekoše 1523. sabor kraljevine Slavonije u Velikim Zdencima. 1840. ustrojena je po vojnoj krajini škola, kojom su upravljale vojne vlasti sve do razvojačenja vojne krajine. Žiteljstvo, prije čisto hrvatsko, danas je pomiješano sa srpsko-pravoslavnim življem, a od 1880. i sa mnogo Čeha, koji se u velikom broju naseliše.

Vinkovci: sa Vinkovog trga pred starom crkvom sv. Vinka. Ta je crkva bila oko godine 1300. posvećena sv. Iliji, nu u doba turskog gospodstva nad onim krajem prozvana bje u XVII. vijeku crkvom sv. Vinka, po kojoj su današnji Vinkovci primili svoje ime.

Virje: donijelo je zemlju iz ruševina grada Prodačiča. U rimsko doba postojao je grad "Lentulae", kojim su zavladao Hrvati. U XVII. i XVIII. stoljeću bilo je Virje važna tvrđava granice proti Turcima.

Virovitica: uz geslo; "Dižmo hrvatsku svijest!

Širimo kulturu!

Ne ćemo izginuti! donosi zemlju iz svog grada, u kom je 1279. kralj Bela IV potpisao zlatnu bulu, kojom je Zagreb proglašen slobodnim gradom. U Virovitici stanovao je i kralj Ladislav IV. Turci su je osvojili 1547., a kad su odnande protjerani bje stara tvrđava razrušena. 1848. god. održao je ban Jelačić prije pohoda na Mađare skupštinu u Virovitici.

Vočín: iz starog vočinskog grada iz XIV. vijeka te od vočinske crkve, najstarije gotske građevine u Slavoniji. 1543. bio je Vočín zauzet po Turcima, koji su tek 1687. protjerani, te je od tada porušen i grad i crkva. Vjekovi prodoše, pobožnih i junačkih templara nestade, a zemlja krije mnogo kamenja, te kosti junačkih djedova, al ona stoji i ko da priča: "Nepobjediva i silna kao i ja, napobjediv je rod Hrvata".

Vrbovec: iz svog mjesta, gdje je kraj dvora grofova Patačića stajao stari kaštel, od kojeg je sačuvana kula, a u kojem se rodio ban Petar Zrinski narodni mučenik, koji je poginuo u Bečkom Novom Mjestu 1671. dosljedan svojoj lozinci: "Aut vincere aut mori"!

Vukovar: donosi zemlju ispred samostana franjevac, gdje se nalaze ostaci rimskih utvrda i gdje su se zbivali najvažniji historijski događaji još od rimskih vremena. 1380. bila je vukovarska utvrda sijelo hrvatskog ustanka bivšeg bana mačvanskog Ivaniša Horvata protiv ugarsko-hrvatskog kralja Žigmunda.

Zagreb: Hrvatski Sokol Wilsonov u zajednici sa starješinstvom Župe Fonove i Hrvatskog Sokolskog Saveza donio je zemlju iz:

Današnje zgrade stola sedmorice (Opatička ulica 18), gdje je nekoč stajala crkva sv. Trojstva, koju su g. 1656. sagradile opatice Klarise. 1837. sagradio je grof Drašković današnju palaču, koja je 1846. preuđešana za "Narodni Dom", u kom je bila "Narodna čitaonica", "Matica ilirska" i "Gospodarsko društvo".

Gradske vijećnice, Markov trg, gdje je bilo hrvatsko kazalište sa redutnom dvoranom, u kojoj su održani glasoviti hrvatski sabori 1847., 1848. i 1861.

Nakadašnje gimnazije (Katarinski trg), koja je 1606. bila samostan Domnikanaca, a 1607. otvorena gimnazija po Isusovcima, a 1724. juridički fakultet s imenom "akademija", koja bje u više navrata proširivana, dok nije 1874. osnovano sveučilište u Zagrebu.

Palače hrvatskih kraljeva na Dvercima, gdje je još 1335. stajao dvor Karla Roberta. Tu su boravili kralj Ljudevit I, kraljica Marija sastala se ovdje 1383. i 1387. sa svojim mužem kraljem Sigismundom, kad se izbavio iz sužanjstva. I kralj Karlo Drački i Matija Korvin boravljahu ovdje. Ovdje je umro kraljev brat Herceg Stjepan; stanovala je ovdje žena mu Margareta, kći cara Ljudevita Bavarca. Ovdje je boravio i Ivan Korvin sin kralja Matije Korvina. 1492-1504.

Gradska kula Dverce sa gradskim vratima, koja je stajala uz kraljevski dvor od g. 1335. srušena je početkom XIX. vijeka.

Hrvatskog sveučilišta (Wilsonov trg), kao rasadište hrvatske kulture.

Sa sletišta, na kom se održaje III. hrvatski svesokolski slet, na Koturaškoj cesti. Ovu zemlju doniješe vježbači i vježbačice.

Streljane u Tuškancu sa mjesta nekoč izvan grada, gdje su se izvršivale kazne paljenja vještica. Pred 150 godina, podignuta je tamo streljana, u kojoj se je živo razvio društveni život, te držali mnogi narodni plesovi i sastanci.

Sokolane na Wilsonovom trgu, koja je sagrađena 1883. poticajem mnogih rodoljuba, a koja je danas sjedište hrvatskog Sokolstva koje je od 1874. duševni vođa hrvatskog pokreta.

Sa Mirogoja sa grobova dr. Fona prvog starješine hrvatskog sokolstva, Franje Hochmana prvog vođe i Singera prvog učitelja. Uzeta je i gruda sa grobova Sokolskih žrtava.

Još je položeno kamenje žalosne uspomene!

Godine 1924. održan je pokrajinski slet Jugoslavenskog Sokolstva, koje je u svojoj hjesomučnoj mržnji na sve što je hrvatsko navalilo kamenjem na Hrvatski Sokolski Dom. Kamenje bje tada sabrano i pohranjeno, a položeno u temelje mogile uz želju, da osim kamenja bude pokopana i nebratska mržnja, koja ga je bacila na Sokolski Dom.

Zagreb: Hrvatski Sokol I. Sv. Duh: doprinosi zemlju s drevnog Susjedgrada kraj Zagreba. U Susjedgradu stanovao je krvolok Tahī, koji je 1573. prouzročio seljačku bunu. Iza toga propada grad, ruševine još i danas stoje.

Zagreb: Hrvatski Sokol II. Vlaška ulica donio je zemlju iz dvorišta samostana u Remetama, koji postoji iz god. 1272. U samostanu živjeli su Pavlini, koji su širili prosvjetu kao prvi učitelji i profesori naroda hrvatskoga. Kao što je mirna i spokojna svaka gruda naše zemlje bez obzira gdje ona leži, - jer lako je ona izdržala sve neprijateljske nastraje, tako ćemo i mi složni i izmireni pobijediti sve neprijatelje.

Zagreb: Hrvatski Sokol IV. Nova Ves: uzeo je zemlju u dolini sv. Ksavera kod crkvice sv. Franje Ksaverskoga koja je sagrađena g. 1748. i to uz moto: "da ova crkva bude zavjet za procvat i što bolju budućnost hrvatskog kraljevstva."

Zagreb: Hrvatski Sokol V. Pantovčak: donio je zemlju s Medvedgrada, kao grada, koji je stoljetnoj borbi hrvatskog naroda za pravice i slobodu mogao prkositi svima oko sebe, - samo njega je bilo teško upokoriti. Graditelj kanonik Benko sagradio ga je oko 1244. te je oko 1590. god. napušten. Danas postoje tek razvaline, koje će s vremenom nestati:

Sve prolazi – sve se mijenja.

Tek ostaje nam uspomena!

Zagreb: Hrvatski Sokol II. Trnje, položio je na mogilu zemlju sa obale Save u Trnju, gdje je 1288. sagrađen prvi brod za prevoz, dok još nije bilo mostova preko Save.

Zagreb: Hrvatski konjanički Sokol Matica položio je zemlju s Markova trga sa mjesta gdje su poginule mučeničkom smrti "srpanjske žrtve" (29. srpnja 1845.). Prigodom "restauracije" županije zagrebačke pobijediše "Mađaroni", te je došlo do sukoba između "Iliraca" i talijanskih vojnika. U tom je sukobu 16 Hrvata izgubilo svoje živote.

Zagreb: Hrvatski Konjanički Sokol I. Ilica: donio je svete zemlje pred vratima na Stubici, koja je upila toliko plemenite krvi seljačkih boraca za slobodu! Gruđu zemlje sa mjesta, na kojima je Matija Gubec gromkim glasom zatražio od Gašpara Alapića slobodu i život za buntovne seljake, a za uzdarje dao im je "sebe"! I odveden bje u Zagreb i na Markovom trgu mučen, okrunjen usijanom željeznom krunom za seljačkog kralja i rasječen na četvero! (1573. god.)

Zagreb: Hrvatski Konjanički Sokol II. Nova Ves, iskopao je zemlju u zvonoljevaonici u Zvonarničkoj ulici. Ta najstarija zgrada u Zagrebu (sagrađena 1181.g.) bila je najprije crkva za Templare (Božjake): 1459. osnovana je ljevaonica zvonova u istoj zgradi, te se tamo nalazi još i danas. Obzirom na rijetko kulturno historijsko značenje, te uz uvaženje obrtno-privredne grane hrvatskog gospodarskog života, odlučio je odbor iskop ove "radom posvećene zemlje"!

Zaprešić: donio je zemlje iz Novih Dvora sa groba hrvatskog velikana i junaka bana Josipa grofa Jelačića; drugu gruđu ispred kolodvora u Zaprešiću, s mjesta gdje su pali nevini seljaci burne godine 1903., jer nijesu dozvolili, da se na hrvatskoj zemlji vije tuđinski mađarski barjak; a treću gruđu sa grobova tih žrtava u Brdovcu. Polažu grude uz želju, da ove grude budu dokazom hrvatske svijesti za slobodu i čast naroda i domovine.

Zlatar: sa mjesta zvanog "Gradina", gdje je u XVI. vijeku stajala gradina Zlatar koju su Turci razorili, i sa brijega "Šopron", gdje su nakon razorenja Zlatara zagorski kmetovi seljaci hametom porazili Turke. Spomen na ta mjesta označen je još i danas križem.

*

Osim ovih gruda zemlje koje su donesene po hrvatskim Sokolovima položili su bez spomenica:

Brača Hrvatski Sokolovi iz Amerike: američki barjačić ponesen iz hrvatskog sirotišta u Desplaine Illinoisu, jednom od predgradja Chicaga. Ogroman kompleks zemlje nabavili su tamo Hrvati (cca 120. 000 četv. metara) te sagradili 6 velikih zgrada: posebnu školu, bolnicu, kuću za ravnatelja i t.d. Zemljište je ekonomski uzorno vođeno i obrađivano, a služi isključivo odgoju siročadi američkih Hrvata.

Gradonačelnik grada Zagreba: gruđu zemlje sa sadanje gradske kuće, a nekoć kraljevskog dvorca u Zagrebu na Dvercima uz želju, da ta gruda zagrebačke zemlje bude, uz ostale grude, koje su donešene sa svih strana mile naše domovine, simbolom ljubavi i bratstva između sela i grada.

Prvi hrvatski muzej u Kninu: poslao je posebno odaslanstvo na proslavu na čelu sa časnim ocem gvardijanom, da položi "dvije grude zemlje"! Prva gruda iz crkve sv. Bartola u samostanu Dominikanaca u Kapitolu kraj Knina, gdje je

stajao dvor kneza Mutimira, oca kralja Tomislava, vjerojatno dakle rodnog grada prvog hrvatskog kralja! Druga pako je gruda s tvrđave kninske, gdje je krunisan posljednji kralj hrvatski Petar Svačić! Grude zemlje, koje su nosile prvog i posljednjeg kralja hrvatske krvi. Dirljiva je i pažnja prvog hrvatskog muzeja u Kninu, koji je tako plemenitim grudama upotpunio sokolsku mogilu. Ovi "čuvari hrvatskih svetinja" priključili su se ovom sokolskom djelu dokazujući, da se svi Hrvati u svakom narodnom djelu nalaze na skupu bez obzira, da li im je zadaća da istražuju i čuvaju hrvatsku prošlost ili da brane hrvatsku sadašnjost.

Kosta Gjebić-Marušić iz Odžaka (Bosna): poslao je grudu zemlje sa grada "Dobora" od kojeg je uspješno odbijao navale Mađara i silnog Sigismunda gospodar "Usore i Soli" silni Hrvoje Vukčić Hrvatinić.

Hrvatsko glazbeno društvo "Svačić" iz Kaštel-Stari (Dalmacija) poslalo je zemlju za mogilu iz Kraljevskog Bihaća kod sv. Marte u Kaštelanskom polju i iz sv. Jurja Kaštel-Stari sa zadužbine Branimira Topčije hrvatskog velmože iz dobe narodne dinastije.

Fran Novak iz Glogovnice: zemlju ispod lipe, gdje je 1239. održan sabor hrvatskih velikaša u svrhu dogovora obrane proti Mongolima i Tatarima.

Hrvatski Sokol Hercegovac: zemlju sa starog Herceg-grada koji je stajao na braniku proti Turcima, a od kojeg je i mjesto dobilo svoje ime.

Hrvatski Sokol u Hlebinama: grudu zemlje s obale Drave, grudu zemlje natopljenju krvlju u borbama s Turcima i Mađarima.

Hrvatski Sokol u Slakovcima: grudu plodne crne zemlje iz Srijema, grudu zemlje, koja nam rodi žitom i pruža kruh naš svakidašnji.

Hrvatski Sokol Sunja: sa ruševina grada Trbasina sa prve naseobine Hrvata ravne Posavine.

Hrvatski Sokol u Šibeniku: donosi zemlje sa mjesta, gdje je g. 1088. krunjen hrvatski kralj Stjepan II. posljednji član hrvatske narodne dinastije, a sinovac moćnoga i slavnoga kralja Petra Krešimira Velikoga, čije ime nosi hrvatska sokolska župa.

Hrvatski Sokol III. Zagreb Sava: donio je grudu zemlje s obale Save uz želju, da i ta gruda s ostalima upućuje potomstvo "Ljubi domovinu preko svega!"

SUMMARY

THE FALCON'S MONUMENT IN MAKSIMIR'S PARK IN ZAGREB

In this work, the author discusses the origins of the project to erect the Falcon's Monument in Maksimir which dates back to 1925, at the time of the celebration of the thousandth anniversary of the founding of the Croatian Kingdom and the third congress of the organization Croatian Falcon. She traces the development of the project and its partial realization in 1925. She also presents a list of the items which were entombed in the monument, and a list of the towns from which earth was brought to raise the monument (the document relates the history of the excavated earth). She relates the conditions prior to and during the second world war in connection with the monument project, right up to its completion in 1996.